

dr hab. Anna Rudyk, prof. UR

Recenzja rozprawy doktorskiej mgra Pawła Kruglika
pt. *Współczesna fantastyka polska w przekładach rosyjskich*
(na materiale twórczości wybranych pisarzy) /
Современная польская фантастика в русских переводах
(на материале творчества выбранных писателей)
napisanej pod kierunkiem dr hab. Oksany Małysy, prof. UŚ

1. Struktura pracy

Praca doktorska mgra Pawła Kruglika została napisana w języku rosyjskim. Rozprawa liczy 347 stron, składa się ze wstępu, dwóch rozdziałów teoretycznych, czterech rozdziałów badawczych i zakończenia, obejmuje również bibliografię, streszczenia w języku polskim, rosyjskim i angielskim oraz aneks.

Struktura pracy jest przemyślana i dobrze zaplanowana – część teoretyczna tworzy odpowiednią podstawę do analizy porównawczej prowadzonej w rozdziałach badawczych. Wyodrębnienie podrozdziałów pozwoliło stworzyć przejrzystą i uporządkowaną kompozycję, umożliwiając łatwą orientację w analizowanych zagadnieniach z zakresu tłumaczenia tekstów współczesnej fantastyki polskiej na język rosyjski.

2. Dobór źródeł i przyjęta metodologia

Wybór współczesnej fantastyki polskiej i jej rosyjskich przekładów jako źródła materiału badawczego uważam za nadzwyczaj trafny. Specyfika gatunkowa implikuje obecność konkretnych problemów, z jakimi zmagają się tłumacze. Fakt wykorzystania utworów reprezentujących różne podgatunki literatury fantastycznej to bardzo dobra decyzja, pozwala bowiem na prezentację wielostronnego spojrzenia na wybrane problemy translatorskie. Kompleksowy obraz nie byłby możliwy ani w przypadku materiału różnorodnego gatunkowo, ani w sytuacji wyboru tekstów jednego typu. Warto podkreślić, że wszystkie utwory, które wraz z tłumaczeniami rosyjskimi posłużyły jako źródło materiału

badawczego, zostały opublikowane po raz pierwszy po roku dwutysięcznym, co dało Autorowi możliwość zdefiniowania aktualnych wyzwań translatorskich. Dlatego dobór materiału badawczego jest, w mojej ocenie, optymalny.

Zgromadzona literatura przedmiotu jest bogata, bibliografia obejmuje 185 pozycji (nie licząc źródeł leksykograficznych i internetowych). Są to zarówno opracowania o charakterze teoretycznym, jak i publikacje poświęcone analizie konkretnych przekładów czy problemów tłumaczeniowych. Autor nie ogranicza się do prac rosyjsko- i polskojęzycznych – korzysta też z opracowań w języku angielskim, niemieckim i francuskim (łącznie ponad 30 publikacji).

Metodologia językoznawczej analizy porównawczej wybranych tekstów literackich oraz ich przekładów została wzbogacona o metody i koncepcje wywodzące się z literaturoznawstwa, analizy dyskursu, a także komunikacji międzykulturowej. Przyjęte podejście interdyscyplinarne uważam za najlepsze rozwiązanie w przypadku badań nad przekładem.

3. Ocena merytoryczna pracy

Pracę otwiera wstęp, w którym szczegółowo określono cele badawcze i przedstawiono ich wpływ na wybór metodologii (s. 5). We wstępie zostały również zaprezentowane źródła materiału faktograficznego oraz zasadność ich wyboru.

Pierwszy rozdział pracy ma charakter teoretyczny. Zawarto tu charakterystykę literatury fantastycznej ze zwróceniem szczególnej uwagi na jej różnorodność i niejednorodność. W rozdziale drugim przedstawione zostały informacje dotyczące fantastyki polskiej – głównych przedstawicieli, historii rozwoju. Stopniowe przechodzenie od zagadnień ogólnych do bardziej szczegółowych uważam za właściwe rozwiązanie, pozwalające na logiczne rozwijanie tematu oraz umiejętną prezentację złożoności podjętego problemu badawczego.

Kolejne rozdziały części badawczej zostały poświęcone językowej specyfice tekstów fantastycznych (3), kategorii „obcości” (4), zagadnieniu przekładu nazw własnych (5) oraz tłumaczeniu leksyki podstandardowej (6). Każda z tych kwestii stanowi niewątpliwe wyzwanie dla tłumacza, w związku z czym podjęty problem badawczy jest bardzo istotny nie

tylko w kontekście wzbogacenia stanu wiedzy – należy również zwrócić uwagę na znaczenie aplikacyjne rezultatów przeprowadzonej analizy.

W rozdziale trzecim Autor przywołuje interesujące, umiejętnie dobrane przykłady eksperymentów językowych oraz neologizmów, terminów i pseudoterminów. Dokonuje rzetelnej analizy ich przekładu, odnosząc się do wiedzy dotyczącej systemów językowych, a także do treści z zakresu nauk ścisłych i przyrodniczych. Dociekliwość Doktoranta i wnikliwość analizy są godne uznania.

Kolejny, czwarty rozdział, dotyczy sposobów przekładu elementów tzw. „trzeciej kultury”, problemu kategorii „obcości”. Tłumaczenie, szczególnie tego rodzaju jednostek, wymaga nie tylko doskonałej znajomości języków, ale również świadomości szerszego kontekstu kulturowego. Mgr Paweł Kruglik zwraca uwagę na liczne reminiscencje, na przykład muzyczne czy filmowe, dzięki czemu prowadzoną analizę cechuje duża wartość poznawcza. Moje wątpliwości budzi jedynie kolejność podrozdziałów poświęconych słowom i wyrażeniom zapożyczonym z poszczególnych języków. Trudno stwierdzić, czym Autor się kierował – czy frekwencją wyekscerpowanych jednostek, czy może kwestią ich zróżnicowania. Warto byłoby poprzedzić analizę zapożyczeń informacją o podstawach podjętej decyzji odnośnie do porządku wydzielonych podrozdziałów. Ponadto części 4.3 i 4.4 są zakończone podsumowaniem, podczas gdy w podrozdziałach 4.1 i 4.2 brak zwerbalizowanej konkluzji.

Przedmiotem rozdziału piątego jest przekład nazw własnych w literaturze fantastycznej. Tłumaczenie nazw własnych to jeden z kluczowych problemów dla tłumaczy różnego typu tekstów, poświęcono mu już wiele opracowań – szczególnie na materiale przekładów konkretnych utworów literackich z uwzględnieniem różnych par językowych. Dlatego za dobrą decyzję uważam wyodrębnienie podrozdziałów, w których Doktorant przedstawia typologię nazw własnych (5.1), funkcje nazw własnych w utworach literackich (5.2) oraz sposoby przekładu nazw własnych (5.3), by następnie przejść do omówienia metod i technik tłumaczenia tych jednostek w zebranych materiale (5.4).

Rozdział szósty obejmuje cztery podrozdziały poświęcone kolejno wulgaryzmom stosowanym dla wyrażenia silnych emocji (6.1), służącym jako charakterystyka postaci (6.2), używanym jako intensyfikatory (6.3) oraz leksyce podstandardowej w utworach dla

młodości (6.4). Dokonując oceny przekładu wybranych fragmentów, Autor w wyczerpujący sposób uzasadnia swoją opinię i, co istotne, potrafi wskazać alternatywne rozwiązania, których zastosowanie byłoby bardziej fortunny z punktu widzenia adekwatności przekładu. Za istotny atut uznaję wyodrębnienie ostatniego z wymienionych podrozdziałów – dostrzeżenie specyfiki użycia leksemów odbiegających od normy językowej w tekstach przeznaczonych dla młodego czytelnika świadczy o wyczuleniu Doktoranta na subtelności lingwistyczne dostosowane do konkretnego odbiorcy.

Zasadniczą część pracy zamyka krótkie i treściwe zakończenie, przedstawiające w syntetyczny sposób wnioski z przeprowadzonej analizy.

4. Ocena strony formalnej pracy

Mgr Paweł Kruglik umiejętnie posługuje się stylem naukowym. Wywód prowadzony jest w sposób spójny i konsekwentny, pozbawiony negatywnie rozumianej schematyczności – rozprawę czyta się z przyjemnością.

Praca została starannie opracowana pod względem technicznym, wyróżnia się dbałością o szczegóły. Odsyłacze bibliograficzne zostały przygotowane według ujednoliconego schematu. Dobrą praktyką jest podawanie w przypisach tłumaczeń cytatów z innych języków na język rosyjski.

W tekście zauważono nieliczne błędy literowe, oczywiste omyłki, m. in. *Siorioża* zamiast *Sierioża* (s. 198), *Джекежинска* zamiast *Джекежинская* (s. 179) czy nazwanie dwuznaku sz literą (s. 219). Nie we wszystkich przytaczanych fragmentach tekstów źródłowych omawiane przykłady zostały wyróżnione graficznie (np. na s. 153, 157, 251), w kilku miejscach tekst nie został wyjustowany (s. 72, 87), użyto dywizów zamiast myślników (s. 145). Na s. 40 i 41 najpierw podano transkrypcję rosyjską polskich nazwisk, a następnie w nawiasach zapis oryginalny, natomiast brak konsekwencji odnośnie do takiej formy podawania nazwisk obcojęzycznych w całej pracy.

Wymienione usterki natury technicznej nie umniejszają wartości rozprawy. Natomiast w przypadku kierowania pracy do druku wskazana jest ich korekta.

5. Konkluzja

Oceniana rozprawa doktorska prezentuje wiedzę Autora w dyscyplinie naukowej językoznawstwo oraz stanowi dowód umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, również z wykorzystaniem osiągnięć innych dyscyplin. Doktorant właściwie formułuje problem badawczy, wyznacza realne cele, które skutecznie realizuje korzystając z odpowiednio dobranej metodologii.

Resumując, pragnę wyrazić jednoznacznie pozytywną opinię na temat ocenianej pracy. Z pełnym przekonaniem stwierdzam, że dysertacja spełnia wymagania stawiane rozprawom doktorskim określone w art. 187 Ustawy „Prawo o szkolnictwie wyższym nauce” z 20 lipca 2018 roku, dlatego wnoszę o dopuszczenie mgra Pawła Kruglika do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Anna Rudyk

Rzeszów, 30.04.2025